

Müslüm Maqomayev və Lənkəran

Azərbaycan professional musiqi-sinin ikinci böyük nümayəndəsi, dahi Üzeyir Hacıbəylinin dostu və silahdaşı Müslüm Maqomayevin həyatının Azərbaycan dövrü ilk vaxtlar Lənkəranla bağlı olmuşdur. Qori Müəllimlər Seminariyasını Üzeyir bəylə birlikdə bitirmiş Müslüm bir müddət Şimali Qafqazın Bekoviç kəndində işləmiş, sonra Lənkərana gələrək şəhərdəki Vorontsov-Daşkov adına dördsinifli şəhər məktəbində (1 saylı orta məktəbin köhnə binası, indiki mərkəzi meydan) çalışmışdı.

Gənc ibtidai sinif müəllimi burada əmək və musiqi dərsləri keçmiş, uşaqlara kitab cildləməyi öyrətmişdi. General Həzi Aslanovun abidəsi önündəki ağaclar da o zaman Müslüm Maqomayevin təşəbbüsü və iştirakı ilə əkilmişdi. Həmin dövrdə bu yer “Üçküncə bağ” adlanmışdı.

...Lənkəran şəhərinin Şirəli Axundov küçəsində həminin yaxşı tanıdığı taxta bir ev vardı. Hələ XIX əsrin əvvəllərində bu evin pəncərələrindən küçəyə könül oxşayan musiqi təranələri süzülürmüş. Evin sakini Vorontsov-Daşkov adına dördsinifli şəhər məktəbində dərs demiş, sonra indiki 1 nömrəli məktəbin müəllimi olmuş, həminin Əbdül Müslüm, yaxud Müslüm mirzə deyə müraciət etdiyi bir gənc olmuşdu. O, sonralar Azərbaycan professional musiqi sənətinə əvəzsiz töhfələr vermiş unudulmaz bəstəkarımız Müslüm Maqomayev imiş.

Mən də 1964-1966-cı illərdə Müslüm müəllimin dərs dediyi həmin köhnə məktəbdə oxumuşdum. Uzun illər milis və maarif orqanlarında çalışmış mərhum Aslan Kələntərli öz müəllimini tez-tez yada salırdı. O, Müslüm müəllimin təşkil etdiyi xor və dram dərnəklərinin üzvü olmuşdu. Danışardı ki, onlar Azərbaycan, rus və talış dillərində mahnılar oxuyar, tamaşalar göstərərdilər. Lənkəran camaatı uşaqların çıxışlarını maraqla qarşılayarmış. Aslan Kələntərli Müslüm Maqomayevin rəhbərliyi ilə keçən ilk konserti belə xatırlayırdı:

- Salonda yerlər tutulduğundan, adamların bir qismi sıraların arasında ayaq üstə durmuşdu. Qonaqlar və yerli ruhanilər qabaq cərgədə əyləşmişdilər. Müslüm mirzə həyəcanlı idi. Axı, bu gün müsəlman qızları ilk dəfə xorda oxuyacaqdılar.

Pərdə yavaş-yavaş qaldırıldı, oğlan və qızların məlahətli səsi ətrafa yayıldı. Xoru əvvəlcə tütək, balaban və qara zurna, sonra tar və qaval müşayiət etdi. Yaşlı bir kişi hirsə qalxıb, salondan çıxdı. Ona daha iki nəfər qoşuldu. Görünür, qızların səhnəyə çıxarılmasından narazı qalmışdılar. Konsert isə davam edirdi. "Kinəlim-kinəlim", "Zəngi yar", "Yar aldı məni", "Həlimə", "Ay dili-dili", "Yar düymələri mərcan", "Ağam xan otağında", "Limo" kimi xalq mahnılarını bir-birini əvəz etdikcə alqışlar qopurdu. Müslüm bu mahnıları çəltik zəmilərində, toylarda ağsaqqal və ağbirəcəklərdən eşitmiş, onları xor üçün işləmişdi.

Sonra səhnəyə dram dərnəyinin üzvləri çıxdılar. Şagirdlər Müslüm müəllimin rəhbərliyi ilə Azərbaycan və rus dillərində kiçik həcmli tamaşalar hazırlamışdılar. Əliağa Babayevin, Cahangir Talışlının çıxışları gənc müəllimin ürəyini rıqqətə gətirdi. Konsertdən sonra qocaman müəllim Mirzə Ağəli Əliyev Müslümün əlini sıxıb, ziyalılar adından onu təbrik etdi və dedi: “Allahdan arzum budur ki, sorağın böyük səhnələrdən gəlsin”.

Respublikanın Əməkdar müəllimi Mirhəşim Talışlı və onun dostu, musiqi müəllimi Daşdəmir Məmmədov Müslüm Maqomayevin Lənkərandakı fəaliyyətini uzun illər böyük maraqla öyrənmişdilər. Onlar öz xatirələrində yazırlar ki, böyük bəstəkarın şagirdlərindən biri - Əbülfəz Əsədullayev bir gün ondan soruşur:

– Müslüm mirzə, neçə illərdir, çəltik zəmilərində işləyən qadınlardan nəğmələr toplayırsan, bəs bu

nəğmələr qurtarmadı?

Müəllim cavabında deyir:

– Əbülfəz, deryada balıq qurtarmadığı kimi, talışda da nəğmə bitən deyil...

Əbülfəz Heydər oğlu Əsədullayev Müslüm Maqomayevin 1906-1908-ci illərdə dərs dediyi sinfində, oxumuşdu.

Müslüm Maqomayev Lənkəranda müəllim işləyərkən Gərmətük yolunda 2 qızın nəğmə oxuya-oxuya getdiyini görür. Xanımı Məmmədova və Misri Nurullayevanın səsi bəstəkarın xoşuna gəlir və onları xor dərnəyinə dəvət edir.

Müslüm müəllimin Lənkəranda İsmayıl xan Talışinski, Qulam Səmədzadə kimi sənət dostları vardı. M.Maqomayev Lənkəranda musiqi həvəskarları ilə də görüşər və məsləhətlərini verərdi. Vaxtı ilə şagirdi olmuş Səmidxan Talışinskinin məlumatına görə, M.Maqomayev 1909-cu ildə Lənkəranda dərs dediyi şagirdlərin bir qrupunu öz hesabına Qroznı

şəhərinə apararaq, orada konsert təşkil etmişdi.

Müslüm Maqomayevin yetirməsi, Lənkərandan olan Qulam Səməd oğlu Səmədzadə 1928-ci ildə konservatoriyada nəfəslı alətlər üzrə klarnet şöbəsini bitirmiş, Bakıda Ü.Hacıbəyov və M.Maqomayevin rəhbərliyi ilə təşkil olunmuş Xalq çalğı alətləri orkestrində işləmişdi.

Müslüm Maqomayev Lənkəranda xor, dram dərnəyi, nəfəslı orkestr təşkil etmiş, talış xalq nəğmələrini toplayaraq nota almışdı. O, həmçinin, 75 nəfərlik orkestrə dirijorluq edirmiş. Orkestrdə skripka, fleyta, truba, kvartet və s. musiqi alətlərindən istifadə olunurdu.

Müslüm Maqomayev Azərbaycan opera sənətinin banisi, bacanağı olan dahi Üzeyir Hacıbəyova Lənkəranda yayılmış yerli xalq mahnılarının top-

lanmasına da köməklik etmişdi. Əməkdar müəllim Hacı Mirhəşim Talışlı deyərdi ki, Üzeyir Hacıbəyov və Müslüm Maqomayevin bir sıra əsərlərində, hətta operalarında ara-sıra talış nəğmələrinə də təsadüf edilir. Lənkəranda işlədiyi 1905-1911-ci illər Müslüm Maqomayevin bəstəkarlıq fəaliyyətində mühüm rol oynamışdır.

Dahi bəstəkarın yaşadığı birmərtəbəli taxta evə vurulmuş lövhədə yazılmışdı: "Bu evdə görkəmli bəstəkar Müslüm Maqomayev yaşamışdır (1906-1911)". Təəssüf ki, bu gün nə həmin ev, nə də ona vurulmuş xatirə lövhəsi qalıb. Onun yaşadığı evin yerində bank binası tikilib. Deyirəm, nə yaxşı ki, “Lənkəran” qəzetinin məsul katibi işlədiyim dövrdə foto müxbirimiz Gülağa Cəfərova Müslüm Maqomayevin bir vaxt yaşamış olduğu evin şəklini çək-dirmişdim. Bu gün Müslüm Maqomayevi yaşadan həmin şəkil, bir də xatirələr qalıb.

Şəhərin küçələrindən birinə böyük bəstəkarın adı verilib. Anadan olmasının 100 və 130 illiyi Lənkəranda geniş qeyd edilib.

Baba Müslüm və nəvə Müslüm Maqomayevlər Bakıda - Fəxri xiyabanda dəfn olunublar. İllər keçsə də, Müslüm Maqomayevlər unudulmur, ad və tarixi günlərdə neçə-neçə insan onların məzarı önünə toplaşır, hər ikisini ehtiramla yad edir.

*Hacı Etibar ƏHƏDOV,
Lənkəranda çıxan “Aşkarlıq” qəzetinin
baş redaktoru*